

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΣΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

Κωστής Κοκκινόφτας

Η παρουσία Κυπρίων εθελοντών στους εθνικούς αγώνες από την εποχή της επανάστασης του 1821 μέχρι τον ελληνοϊταλικό πόλεμο και την εθνική αντίσταση υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική και είναι ενδεικτική της αγωνίας του Κυπριακού Ελληνισμού για τα τεκταινόμενα στις ιστορικές πατρίδες του Γένους. Σε μικρότερο βαθμό πριν την καθεστωτική αλλαγή του 1878 και σε μεγαλύτερο έκτοτε, η δυναμική συμπάρταξη της Κύπρου προς την Ελλάδα εκδηλώθηκε την κατάταξη στον ελληνικό στρατό χιλιάδων εθελοντών, με τη διοργάνωση εράνων και την αποστολή υλικών ενισχύσεων για το ελληνικό κράτος, γεγονός που υπογραμμίζει τη συνεκτικότητα των δεσμών Κύπρου-Ελλάδος.

Η ιστορική έρευνα δεν έχει φωτίσει μέχρι σήμερα αρκετά την πολύπλευρη και πολυδιάστατη συμβολή της Κύπρου στην ελληνική επανάσταση του 1821. Αλλά και από τα λίγα στοιχεία τα κατασπαρμένα σε δημοσιευθέντα έγγραφα ή στα απομνημονεύματα των οπλαρχηγών, διαπιστώνει κανείς ότι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο και η συμμετοχή της σ' αυτή δεν περιορίζεται στα τραγικά γεγονότα της 9ης Ιουλίου. Μπορεί στην Κύπρο, όπως και σε πολλές άλλες ελληνικές πατρίδες, όπως π.χ. στον Πόντο και

την Ιωνία, να μην υπήρξε ένοπλη εξέγερση. Η δραστηριοποίηση των παιδιών της, όμως, στην προπαρασκευή του αγώνα, η προσφορά σε είδος στις επαναστατημένες περιοχές και, ιδίως, η μαζική κατάταξη εθελοντών στα σώματα των οπλαρχηγών, μαρτυρούν την έντονη παρουσία της στο προσκλητήριο της εθνικής παλιγγενεσίας. Η επεξεργασία των διαφόρων ιστορικών πηγών μας επιτρέπει να υπολογίσουμε τους Κυπρίους αγωνιστές σε χίλιους περίπου, αριθμό εξαιρετικά μεγάλο αν αναλογιστούμε ότι ο ελληνικός πληθυσμός του νησιού ανερχόταν τότε στις ογδόντα έως εκατόν χιλιάδες κατοίκους. Οι αγωνιστές αυτοί διεπότισαν με την εθνική τους δράση την ατμόσφαιρα του ξεσηκωμού του 1821 και είχαν μεγάλη συνεισφορά στον αγώνα του Γένους για ελευθερία και αξιοπρέπεια.

Οι Έλληνες της Κύπρου συμμετείχαν και στους υπόλοιπους αγώνες του Ελληνισμού μετά το 1821, είτε με την αποστολή εθελοντών, είτε διοργανώνοντας εράνους υπέρ του ελληνικού στρατού. Το 1866-1869 αρκετοί εθελοντές πολέμησαν στην κρητική επανάσταση, όπως ο Σώζος Λοίζου, πατέρας του ήρωα των Βαλακανικών πολέμων Χριστόδουλου Σώζου. Εθελοντές από την Κύπρο, όπως ο ποιη-

τής Βασίλης Μιχαηλίδης, ο οποίος πολέμησε στη Μακρυνίτσα του Πηλίου, ξαναβρέθηκαν στην Ελλάδα το 1877-1878, την περίοδο των αγώνων για την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας. Δύο χρόνια αργότερα, το 1880, όταν κηρύχθηκε γενική επιστράτευση, εκατόν πενήντα Κύπριοι εθελοντές αναχώρησαν και πάλιν για την Αθήνα. Από τότε αρχίζει και η οργανωμένη συμπαράσταση της Κύπρου προς την Ελλάδα, που εκδηλώθηκε με αποκαλυπτικό τρόπο κατά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Σύμφωνα με τους μετριότερους υπολογισμούς, το σύνολο των Κυπρίων, οι οποίοι κατατάγηκαν στον ελληνικό στρατό ξεπερνούσε τους χίλιους, αριθμός αρκετά σημαντικός αν αναλογισθούμε το σύντομο διάστημα του πολέμου και την άρνηση της ελληνικής κυβέρνησης να δεχθεί μεγάλο αριθμό εθελοντών. Η μεγαλύτερη ομάδα από αυτούς, αποτελούμενη από πεντακόσια πενήντα πέντε άτομα, αναχώρησε με ατμόπλοιο τον Μάρτιο του 1897 για τον Πειραιά και έτυχε μεγαλειώδους υποδοχής στην Αθήνα. Δεκαπέντε από τους εθελοντές ήταν μαθητές του Παγκυπρίου Γυμνασίου Λευκωσίας, ενώ άλλοι δώδεκα ήταν μοναχοί της Ιεράς Μονής Κύκκου.

Η πρώτη δεκαετία του αιώνα μας υπήρξε, ως γνωστό, καθοριστική για τη διαφύλαξη της ελληνικότητας της Μακεδονίας. Παρά τη διαμάχη των αντίπαλων πολιτικών ομάδων στην

Κύπρο με το λεγόμενο Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα, που δίχασε το λαό, αρκετοί Κύπριοι πήραν μέρος στο Μακεδονικό αγώνα του 1904-1908, συνεχίζοντας την παράδοση των προηγούμενων εθελοντικών κινητοποιήσεων. Η οικονομική ενίσχυση του ελληνικού κράτους αλλά και των θυμάτων της βουλγαρικής θηριωδίας υπήρξε το κύριο μέλημα των οργανωμένων συνόλων στο νησί, που συγκέντρωσαν μεγάλα ποσά χρημάτων, είτε κατά τη διάρκεια των εράνων του ποιητή Σπύρου Ματσούκα υπέρ του εθνικού στόλου, είτε κατά τους εράνους υπέρ των προσφύγων της Ανατολικής Ρωμυλίας.

Οι βαλκανικοί πόλεμοι του 1912-1913, που ακολούθησαν το Μακεδονικό αγώνα, και η νικηφόρα έκβασή τους αποτελούν ένα ακόμη σημαντικό σταθμό στη συμμετοχή της Κύπρου στους εθνικούς αγώνες των νεότερων χρόνων, αφού χίλιοι πεντακόσιοι τουλάχιστον Κύπριοι εθελοντές έλαβαν μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις. Από τη διδακτορική διατριβή του Πέτρου Παπαπολυβίου με θέμα τη συμμετοχή της Κύπρου στους Βαλκανικούς πολέμους, που εξεδόθη πρόσφατα, πληροφορούμαστε ότι οι εθελοντές προέρχονταν από όλες τις κοινωνικές τάξεις και από κάθε περιοχή του νησιού, με ιδιαίτερα πολυπρόσωπη τη συμμετοχή των Κυπρίων αγροτών. Πενήντα πέντε από αυτούς έχασαν τη ζωή τους πολεμώντας στην Ήπειρο ή τη

Μακεδονία. Την ίδια περίοδο προσφέρθηκαν στην ελληνική κυβέρνηση σημαντικά χρηματικά ποσά, που συγκεντρώθηκαν στις πόλεις και τα χωριά της Κύπρου.

Μερικούς μήνες αργότερα, το 1914, κηρύχθηκε ο Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος, οπότε αρκετοί Κύπριοι κατατάχθηκαν στο βρετανικό στρατό. Μαζική κατάταξη, όμως, παρατηρήθηκε μετά το καλοκαίρι του 1916, όταν εκδηλώθηκε το κίνημα Εθνικής Άμυνας, οπότε πολλοί εθελοντές κατατάχθηκαν στο ειδικό σώμα των ημιονηγών του βρετανικού στρατού, των «Μουλαράρηδων», όπως ήταν γνωστότεροι, οι οποίοι υπηρέτησαν στο Μακεδονικό μέτωπο. Ο αριθμός τους υπολογίζεται σε 16.000 άτομα και είναι τεράστιος, αφού ο συνολικός πληθυσμός της Κύπρου ανερχόταν τότε στους 275.000 κατοίκους.

Στη μικρασιατική εκστρατεία οι Κύπριοι αντιμετώπισαν την άρνηση της Βρετανίας να επιτρέψει την έξοδο εθελοντών από το νησί. Παρ' όλα αυτά, λίγο μετά την αποβίβαση των ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη, τον Μάιο του 1919, 1.000 περίπου Κύπριοι γράφτηκαν στους καταλόγους εθελοντών και πολλοί από αυτούς κατάφεραν, παρά την απαγόρευση της αποικιοκρατικής διοίκησης, να μεταβούν στη Μικρά Ασία. Ο Δημήτρης Ταλιαδώρος σε σχετική μεταπτυχιακή εργασία του κατέγραψε τα ονόματα αρκετών Κυπρίων

αξιωματικών και στρατιωτών, οι οποίοι συμμετείχαν στην εκστρατεία, καθώς και είκοσι επτά πεσόντων στις σκληρές μάχες που διεξήχθησαν.

Η ίδια μαζική συμμετοχή παρατηρήθηκε και στον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, οπότε χιλιάδες Κυπρίων, το σύνολο των οποίων υπολογίζεται σε 37.000 άτομα, έλαβαν μέρος στον αγώνα των συμμάχων για ελευθερία και δημοκρατία. Ειδικά, όμως, μετά την έναρξη της ιταλικής επίθεσης εναντίον της Ελλάδος, στις 28 Οκτωβρίου 1940, ο κυπριακός λαός με πρωτοφανή ενθουσιασμό ενίσχυσε οικονομικά τον ελληνικό στρατό και πολλοί εθελοντές εκδήλωσαν την επιθυμία τους να αναχωρήσουν για το Μέτωπο. Τότε η βρετανική κυβέρνηση, εκμεταλλευόμενη τον ενθουσιασμό του λαού, στρατολόγησε τους εθελοντές στο λεγόμενο «Κυπριακό Σύνταγμα» του βρετανικού στρατού προβάλλοντας το σύνθημα: «Κύπριοι, εντασσόμενοι στον αγγλικό στρατό πολεμάτε δια την Ελλάδα και την ελευθερία». Έξι χιλιάδες από αυτούς συμμετείχαν με πολλούς άλλους Κυπρίους, οι οποίοι είχαν ήδη καταταγεί στον ελληνικό στρατό, στον ελληνοϊταλικό πόλεμο και αργότερα στην εθνική αντίσταση. Οι υπόλοιποι πολέμησαν σε άλλα μέτωπα του πολέμου, στην Ευρώπη και την Αφρική, συμβάλλοντας στην τελική νίκη των συμμάχων.

Με ιδιαίτερα γλαφυρό τρόπο, ο Γιάν-

νης Κωνσταντίνου από τον Άγιο Δημήτριο Μαραθάσας, περιγράφει τους λόγους που τον ώθησαν να καταταγεί στο κυπριακό σύνταγμα ως ακολούθως: «Μετά την επίθεση των Ιταλών ενάντια στην Ελλάδα και λόγω διαφόρων συνθημάτων, ότι μετά τη νίκη των συμμάχων θα εδίνετο αυτοδιάθεση στον κυπριακό λαό, έτρεξα να καταταγώ εθελοντής στο Κυπριακό Σύνταγμα. Αρχικά έμεινα στην Κύπρο όπου εκπαιδεύτηκα στο πεζικό. Μετά πήγα στη Λιβύη όπου υπήρχαν στρατεύματα από όλες τις χώρες. Εκεί πραγματικά ήταν μια κόλαση. Ερημος απέραντη, νερό είχαμε μόνο ένα παγούρι κάθε 24 ώρες, ψωμί για έξι μήνες δεν φάγαμε, μόνο μπισκότα. Εκεί έγιναν επανειλημμένα μάχες με τους Γερμανούς και τους Ιταλούς και είχαμε καθημερινούς βομβαρδισμούς από τα Στούκκας των Γερμανών... Όλα όσα έχω ζήσει με κάνουν να πιστεύω πως ο πόλεμος είναι η μεγαλύτερη κατάρρα για την ανθρωπότητα, είναι κάτι το ανατριχιαστικό που δεν πρέπει να συμβαίνει... Μετά το τέλος του πολέμου ήμουν ιδιαίτερα χαρούμενος, αφού, μετά από έξι χρόνια αγώνες για τη δημοκρατία και την ελευθερία, πίστευα πώς έφθασε η ώρα για την ελευθερία της πατρίδας μου. Όμως όλα διαψεύστηκαν. Αντί του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης οι Άγγλοι μας χώρισαν από τους Τουρκοκύπριους, με τους οποίους για χρόνια ζούσαμε αρμονικά, και μας οδήγησαν

στο σημείο που είμαστε σήμερα. Αυτή ήταν η πληρωμή των Άγγλων για τη βοήθεια που προσφέραμε τόσο σ' αυτούς όσο και στους άλλους λαούς στον αγώνα για ελευθερία του κόσμου...».

Η συμμετοχή της Κύπρου στον αγώνα της ανθρωπότητας για ελευθερία κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου έτυχε καθολικής αναγνώρισης. Δίκαια λοιπόν αναμενόταν, μετά το τέλος του πολέμου, η παραχώρηση και στην Κύπρο της ελευθερίας της. Η άρνηση, όμως, της Μεγάλης Βρετανίας να διαπραγματευτεί το μέλλον του νησιού και να υλοποιήσει τις ηθικές δεσμεύσεις της, προκάλεσε αισθήματα απογοήτευσης στον κυπριακό λαό και οδήγησε στον ένοπλο απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ και στη δυναμική διεκδίκηση του δικαιώματός του να καθορίσει ελεύθερα τη μελλοντική του πορεία. Στα τέσσερα χρόνια που διήρκεσε σημειώθηκαν πράξεις υπέρτατου ηρωισμού και αυτοθυσίας. Τα γραπτά κείμενα των παλληκαριών της ΕΟΚΑ που απαγχονίστηκαν ή έπεσαν στον αγώνα ενάντια στους αποικιοκράτες αποτελούν μια συγκλονιστική μαρτυρία για το χριστιανικό τους ήθος και μας υπενθυμίζουν πως χωρίς πνευματικά εφόδια κανένας λαός δεν είναι δυνατόν να πετύχει στους στόχους του. Σήμερα, αν έχει κάτι να μας διδάξει ο αγώνας τους, όπως και η συμμετοχή της Κύπρου στους εθνικούς αγώνες του